

*Agnieszka Czajkowska**

MIKROFINANSOWANIE W WARUNKACH KRYZYSU

1. WSTĘP

Instrumenty mikrofinansowe były zaprojektowane przed kryzysem, ale główne ich elementy są dostosowywane w reakcji na kryzys. Instrumentami takimi są kapitały ryzyka, fundusze powiernicze, gwarancje i poręczenia oraz fundusze transferu technologii¹. Termin „mikrofinanse” obejmuje również inne usługi finansowe na małą skalę, takie jak mikroubezpieczenia, podstawowe rachunki bieżące i rachunki oszczędnościowe, a także kontrgwarancje, mikrokredyty, kapitałowe i quasi-kapitałowe instrumenty inwestycyjne przeznaczone dla osób i mikroprzedsiębiorstw.

System mikrokredytów opiera się na udzielaniu małych kwot kredytów, nisko oprocentowanych dla osób ubogich na założenie własnej firmy². Jest to prawdziwa alternatywa w stosunku do uzależnienia od bezzwrotnych form wsparcia czy darowizn. Ta metoda stymulacji przedsiębiorczości odniosła sukcesy w wielu krajach rozwijających się³.

Zgodnie z międzynarodową definicją, mikrokredyt jest „niskokwotowym kredytem – poniżej 25 tys. euro w Europie⁴ i 100 tys. dolarów w Stanach

* Dr, adiunkt, Zakład Finansów Korporacji, Instytut Finansów, Bankowości i Ubezpieczeń, Uniwersytet Łódzki.

¹ *Turin Round Table on the Impact of the Global Crisis on SME & Entrepreneurship Financing and Policy Responses, Issues paper*, OECD, INTESA SANAOLO, Intesa Sanpaolo, Turin 2009 (26–27 March), s. 35.

² Szerzej: A. Czajkowska, *Mikrokredyty dla mikroprzedsiębiorstw ze środków wspólnotowych*, [w:] A. Bielawska, A. Szopa (red.), *Uwarunkowania rynkowe rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw – Mikrofirma 2011. Systemy finansowania i oceny*, Uniwersytet Szczeciński, Zeszyty Naukowe nr 637, Ekonomiczne Problemy Usług nr 62, Szczecin 2011, s. 61–69.

³ L. Gardner, *Microcredits in Ghana*, ENV 340 World Geography, <http://webpub.alleggheny.edu>, aktualizacja: 12.03.2009.

⁴ Komisja definiuje mikrokredyt jako pożyczkę do 25 000 EUR mikroprzedsiębiorstwu (tj. przedsiębiorstwu zatrudniającemu mniej niż 10 osób i którego roczny obrót i/lub całkowity roczny bilans nie przekracza 2 mln EUR).

Zjednoczonych – przeznaczonym dla osób o niskich dochodach, generalnie nieposiadających zdolności kredytowej w bankach, ponieważ uznaje się ich wypłacalność za niewystarczającą i/lub uważa się, że koszty obsługi takich kredytów są zbyt wysokie”⁵.

Celem artykułu jest analiza sytuacji mikrofinansowania w dobie światowego kryzysu, w szczególności ocena szans rozwoju instytucji mikrofinansowych i ich akcji kredytowej na rzecz mikroprzedsiębiorstw.

Można postawić tezę, że instytucje mikrofinansowe oprą się kryzysowi, stwarzając największe szanse finansowania dla mikrofirm.

2. IDEA MIKROFINANSOWANIA

Udzielanie mikrokredytów ma swoje korzenie w Azji Południowej i Ameryce Łacińskiej, gdzie uruchomiono pierwsze inicjatywy związane z mikrokredytami w połowie lat 70. ubiegłego wieku. Najbardziej znanym projektem dotyczącym mikrokredytów jest Grameen Bank w Bangladeszu, który został założony w 1976 r. przez prof. Muhammada Yunusa. Model działalności Grameen Bank, który w chwili obecnej jest największą instytucją mikrofinansową z ponad 6 mln kredytobiorców, był powielany przez wiele innych MFI (ang. *microfinance institution*)⁶. W 2006 r. prof. M. Yunus i Grameen Bank zostali odznaczeni Pokojową Nagrodą Nobla⁷.

M. Yunus powiedział, że „Kredyt jest prawem, które powinno być traktowane, jako prawo każdego człowieka”. Jeżeli uznamy kredyt za takie prawo, łatwiej osiągniemy wszystkie inne prawa człowieka. W niedalekiej przyszłości nikt nie zada pytania: „Czy ludzie zasługują na kredyt (mają zdolność kredytową)?”

⁵ Eurofi France, www.eurofi.net, na dzień: 10.11.2011.

⁶ MFI – instytucja mikrofinansowa to instytucja działająca nie w celu osiągnięcia zysku (ang. *not for profit*), kierująca się misją społeczną zawierającą np. wspieranie mikroprzedsiębiorców, walkę z ubóstwem, wspieranie przedsiębiorczości na terenach wiejskich lub wśród kobiet. Głównym celem instytucji mikrofinansowej jest dostarczanie usług finansowych (przede wszystkim pożyczek) dopasowanych do potrzeb mikroprzedsiębiorców oraz osób o niskich dochodach. Sprawnie działające instytucje mikrofinansowe charakteryzują się dużą efektywnością przejawiającą się np. w skutecznym docieraniu do grupy docelowej, stosowaniu niekonwencjonalnych metodologii udzielania pożyczek (np. pożyczki grupowe dostosowane do potrzeb mikroprzedsiębiorców) przy jednoczesnym dążeniu instytucji do samowystarczalności finansowej. Cyt. za: *Definicje mikroprzedsiębiorcy, instytucji mikropożyczkowej oraz mikrofinansów*, Międzynarodowy Rok Mikrokredytu, <http://www.unic.un.org.pl>, aktualizacja: listopad 2004 r.

⁷ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji w sprawie „Europejskiej inicjatywy na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia” (2008/2122 (INI))*, Parlament Europejski, Komisja Gospodarcza i Monetarna, Sprawozdawca: Zsolt László Becsey (Inicjatywa – art. 39 Regulaminu), <http://www.europarl.europa.eu>, aktualizacja: 29.01.2009.

raczej padnie pytanie: „Czy banki zasługują na ludzi?”⁸. Ponadto utożsamia on mikrofinansowanie z uwolnieniem się kredytu z więzów poręczenia i oznacza pożegnanie się z finansowym apartheidem⁹.

W latach 1997–2007 sektor mikrofinansów przeszedł gwałtowny i dynamiczny rozwój. W ciągu dekady liczba klientów instytucji mikrofinansowych zwiększyła się ponad dziesięciokrotnie. Przez ten czas sektor mikrofinansów wykazywał się zaskakującą odpornością na załamania na rynkach finansowych i walutowych. Podczas kryzysów finansowych w Rosji, Meksyku, Argentynie i Azji, które przetoczyły się przez te regiony w latach 90. ubiegłego stulecia, instytucje mikrofinansowe pozostawały w dobrej kondycji. Działo się tak, dlatego że bankowe i walutowe zawirowania nie miały aż tak dużego wpływu na gospodarki krajów rozwijających się (oparte głównie na wydobywaniu surowców). Poza tym instytucje mikrofinansowe i ich klienci nie byli w znacznym stopniu związani z sektorem bankowym i rynkiem walutowym¹⁰.

Wiele problemów obserwowanych w sektorze mikrofinansów zostało niedawno wywołanych przez ostatni kryzys finansowy oraz wahania zarówno cen żywności, jak i paliw. Jednocześnie, wiele problemów rozpoczęło się przed kryzysem finansowym lub zostały zintensyfikowane przez inne czynniki, w tym nasycone rynki mikrofinansowe, niedostateczne polityki kredytowe i struktury zarządzania, jak i negatywne działania polityk rządowych¹¹.

Pomimo że instytucje mikrokredytowe mają stabilną sytuację, nie są odporne na niszczący wpływ globalnego kryzysu finansowego. Jest to szczególnie ryzykowny okres na udzielanie niezabezpieczonych pożyczek biednym ludziom czy mikroprzedsiębiorstwom, którzy nie mają historii kredytowej. Mimo to M. Yunus twierdzi, że jego Grameen Bank nie został dotknięty przez kryzys, ponieważ jest „zakorzeniony w prawdziwej gospodarce”. Inni zwolennicy mikrofinansów zgadzają się, że te programy są odizolowane od zawirowań w gospodarce światowej, ponieważ kwoty pieniężne są niewysokie i przeznaczone dla osób zamierzających otworzyć małe, zyskowne przedsiębiorstwo, a nie nadmierne kredyty na inwestycje przeznaczone na dobra luksusowe¹².

⁸ M. Yunus, *Przedsiębiorstwo społeczne. Kapitalizm dla ludzi*, <http://www.aiebank.pl>, aktualizacja: 20.11.2011.

⁹ M. Yunus, A. Jolis, *Banker to the Poor: The Autobiography of Muhammad Yunus, Founder of Grameen Bank*, Oxford University Press, Oxford 2001, s. 278.

¹⁰ X. Reille, C. Kneiding, M. Martinez, *The Impact of the Financial Crisis on Microfinance Institutions and Their Clients*, CGAP, Waszyngton 2009, s. 1.

¹¹ A. Gonzalez, *Lessons for Strengthening Microfinance Institutions through Financial Crises, Fluctuations in Food and Fuel Prices, and Other Major Risks*, Microfinance Information Exchange, (MIX) „MicroBanking Bulletin”, <http://papers.ssrn.com>, aktualizacja: 1.08.2011.

¹² *Overview on Microcredits*, <http://www.wfuna.org>, na dzień: 10.11.2011.

3. ROLA I SZANSE PRZETRWANIA INSTYTUCJI MIKROFINANSOWYCH W SYTUACJI KRYZYSU GLOBALNEGO

Obecny kryzys finansowy i jego ewentualne konsekwencje dla całej gospodarki pokazują wady skomplikowanych produktów finansowych oraz potrzebę rozważenia sposobów poprawienia skuteczności działania i dostępności wszelkich możliwych środków, służących finansowaniu, w przypadku ograniczonego dostępu przedsiębiorstw do kapitału (ze względu na brak płynności finansowej), zwłaszcza w regionach o niekorzystnej sytuacji gospodarczej i społecznej. Jednocześnie należy podkreślić wagę instytucji, które skupiają swoją działalność na rozwoju lokalnym, mają silne więzi lokalne i świadczą kompleksowe usługi bankowe wszystkim podmiotom gospodarczym¹³.

Nieoczekiwana głębokość kryzysu gospodarczego, zapoczątkowanego w drugiej połowie 2008 r. ostrym kryzysem na światowych rynkach finansowych, nie tylko ujawniła groźne dla gospodarki niedostatki w regulacji rynków finansowych, ale także jeszcze raz potwierdziła wagę reform strukturalnych w gospodarce, zapewniających jej stabilność długookresową. Reformy te powinny z jednej strony umożliwiać szybką i elastyczną reakcję na pojawiające się zaburzenia, a z drugiej strony tworzyć warunki dla stabilnego rozwoju, przy uwzględnieniu wyzwań związanych z globalizacją gospodarki, zmianami demograficznymi czy koniecznością ograniczania skutków oraz dostosowania do zmian klimatu¹⁴.

Rok 2010 minął pod znakiem powolnego wychodzenia z kryzysu gospodarek większości państw rozwiniętych¹⁵. Na takim etapie cyklu koniunkturalnego dostęp do finansowania staje się podstawowym warunkiem powrotu gospodarki na ścieżkę wzrostu oraz podtrzymania potencjału i kondycji przedsiębiorstw. Jest on sprawą newralgiczną zwłaszcza w obszarze działalności innowacyjnej, którą Komisja Europejska przyjęła za priorytet strategii Europa 2020¹⁶. Jest to okres stopniowego powrotu koniunktury do branży usług finansowych dla przedsiębiorstw. Po kryzysowym pod tym względem 2009 r. zwiększały się skłonności do udzielania finansowania i skali działalności przedsiębiorstw finansowych. W aspekcie wyczerpywania się środków unijnych, przeznaczonych na wsparcie przedsiębiorców w obecnej perspektywie finansowej UE, a także wprowadzanych zmian regulacyjnych w sektorze bankowym¹⁷, rozwój rynku

¹³ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*

¹⁴ *Przedsiębiorczość w Polsce*, Departament Analiz i Prognoz Ministerstwa Gospodarki, Warszawa 2011, s. 9–10.

¹⁵ *Ibidem*, s. 76.

¹⁶ *Komunikat Komisji Europejskiej KOM(2010) 2020: Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu.*

¹⁷ Przykładowo od 2013 r. wchodzią zapisy porozumienia Bazylea III i będą one wdrożone do prawa unijnego.

finansowego i poszerzanie jego oferty dla przedsiębiorstw, wydaje się zjawiskiem bardzo pożądanym¹⁸.

W dobie światowego kryzysu niezwykle istotne jest, by instytucje mikrofinansowe pozostały w dobrej kondycji, ponieważ ich klienci właśnie w tym czasie będą najbardziej potrzebować pomocy. Bank Światowy przewiduje, że w wyniku obecnego załamania gospodarczego liczba ludności żyjąca poniżej granicy ubóstwa wzrośnie o 50–90 milionów¹⁹. Pomimo fatalnego stanu światowego sektora finansowego, istnieją przesłanki, aby sądzić, że instytucje mikrofinansowe oprą się kryzysowi.

Wiele zagranicznych inwestycji związanych z sektorem mikrofinansów pochodzi od osób i instytucji, które doceniają społeczną rolę instytucji mikrofinansowych i nie są nastawione jedynie na zysk. Dla takich inwestorów wzrost ryzyka związany z zawirowaniami na światowych rynkach finansowych jest dużo mniej istotny. Istnieje też duża liczba instytucji mikrofinansowych (szczególnie w Afryce), które poprzez akcję pobierania depozytów od swoich klientów uniezależniły się od zewnętrznych dotacji i inwestycji.

„Banki dla ubogich” będą również czerpać korzyści z bliskiej więzi ze swoimi klientami. Jedną z głównych zasad współczesnych mikrofinansów jest wypracowanie z klientem trwałej relacji, która oparta będzie na zaufaniu. W dobie światowego kryzysu, w którym czynnik psychologiczny odgrywa znaczącą rolę, takie relacje mogą okazać się bezcenne. Poza tym mikroprzedsiębiorcy z krajów rozwijających się, którzy korzystają z mikrokredytów, zazwyczaj wytwarzają lub handlują dobrami podstawowymi. Popyt na te dobra wykazuje małą wrażliwość na zmiany w koniunkturze gospodarczej, dlatego światowy kryzys może w mniejszym stopniu odbić się na klientach instytucji mikrofinansowych.

Fundamenty sektora mikrofinansów są bardzo silne, dlatego światowy kryzys gospodarczy może jedynie wyhamować jego rozwój, lecz najprawdopodobniej nie doprowadzi do jego zapaści. Z pewnością pojawią się problemy w poszczególnych instytucjach i na poszczególnych rynkach, jednak paradoksalnie kryzys może mieć pozytywny wpływ na dalszy rozwój sektora. W ciągu ostatnich lat, w których rynkowi mikrofinansów towarzyszyły wielkie wzrosty, wiele instytucji zaczęło ignorować wypracowane przez lata standardy i dużo mniej ostrożnie podchodzić do kwestii ryzyka. Powolniejszy wzrost zaowocuje bardziej przemyślaną polityką i strategią rozwoju, udoskonaleniem oferowanych produktów, a także konsolidacją słabszych instytucji z silniejszymi, co w dłuższej perspektywie będzie korzystne dla całego sektora²⁰. Tabela 1. pokazuje

¹⁸ *Przedsiębiorczość w Polsce...*, s. 77.

¹⁹ J. Bonyo, *MFIs Face Collapse As Financial Crisis Bites*, <http://allafrica.com>, aktualizacja: 22.06.2009.

²⁰ X. Reille, C. Kneiding, M. Martinez, *The Impact...*, s. 1.

znaczący wzrost liczby instytucji mikrofinansowych w świecie oraz dynamiczny wzrost udostępnianych funduszy. Równoległe z rozwojem tych instytucji wrażliwa cena pożyczanych funduszy, a jednocześnie okres ich spłaty w ciągu czterech lat spadł z 60 do 54 dni.

Tabela 1. Dane liczbowe o instytucjach mikrofinansowych w latach 2008–2011

Lata	Liczba instytucji mikrofinansowych	Fundusze ogółem (USD)	Fundusze – mediana (USD)	Stopa procentowa – średnia ważona (%)	Okres zapadalności – średnia ważona (miesiące)
2008	590	9 534 647 617	588 551	8,48	60
2009	899	23 201 182 237	524 363	8,89	58
2010	1019	38 534 030 841	600 000	9,91	59
2011	1077	53 549 247 947	741 110	10,74	54

Źródło: oprac. własne na podstawie: *Funding-Structure-Report*, MIX Market, <http://www.mixmarket.org>, na dzień: 29.11.2011.

4. PERSPEKTYWY ROZWOJU INSTYTUCJI MIKROFINANSOWYCH W DOBIE ŚWIATOWEGO KRYZYSU FINANSOWEGO

Kryzys finansowy, który rozpoczął się w 2008 r., w przyszłych latach może spowolnić tempo ekspansji mikrofinansów. Kryzys zweryfikował błędne założenie, że sektor mikrofinansów nie jest ściśle powiązany ze światowymi rynkami finansowymi. Efekt „domino” spowodował, że w dramatycznym położeniu znalazły się nawet te instytucje, które do czasu kryzysu osiągały dobre wyniki finansowe. Decydować o tym mogą następujące czynniki:

- Począwszy od lat 90. XX w. sektor mikrofinansów coraz bardziej integrował się z tradycyjnym systemem finansowym. Obecnie główne źródła finansowania wielu instytucji mikrofinansowych pochodzą od międzynarodowych inwestorów, którzy stali się bardziej ostrożni. Dlatego większość z tych instytucji będzie musiała się zmierzyć z problemami związanymi z płynnością finansową. Zapotrzebowanie na kapitał jest duże, ponieważ organizacje mikrofinansowe, zachęczone dobrymi wynikami z poprzednich lat, wyznaczyły sobie plany agresywnej ekspansji, natomiast koszty uzyskania tego kapitału znacznie wzrosły²¹.

- Do tej pory sektor mikrofinansów nie musiał zmierzyć się z tak wielkim i globalnym załamaniem gospodarczym. Skutki kryzysu są o wiele bardziej kompleksowe, długotrwałe i trudniejsze do przewidzenia niż w przeszłości.

²¹ S. Everret, *The Global Financial Crisis and Microfinance*, <http://www.microcapital.org>, aktualizacja: 24.01.2010.

- W wyniku umocnienia się dolara i deprecjacji wielu walut krajów rozwijających się koszty kredytu w dolarach, z których finansowana jest działalność wielu instytucji mikrofinansowych, dramatycznie wzrosły²². Ponadto, wzrosło ryzyko wymiany walutowej (w tym w euro), co również negatywnie odbiło się na organizacjach mikrofinansowych.

- Kryzys uderza nie tylko w instytucje mikrofinansowe, lecz również w ich klientów. W wielu miejscach załamanie gospodarcze odbiło się negatywnie na działalności mikroprzedsiębiorców²³.

- Wzrost cen żywności, inflacja, a także spadek transferu pieniędzy od krewnych przebywających na emigracji zarobkowej w ogarniętych recesją rozwiniętych krajach spowodowały znaczny spadek realnych dochodów ubogich gospodarstw z krajów rozwijających się²⁴. W wielu przypadkach klienci instytucji mikrofinansowych wycofują swoje oszczędności, a mikrokredyty, zamiast na inwestycje, przeznaczają na konsumpcję, co prowadzi do problemów ze spłatą zadłużenia.

5. UNIA EUROPEJSKA WOBEC MIKROFINANSOWANIA

Sukces przedsięwzięcia mikrokredytów w zmniejszaniu ubóstwa i stymulowaniu przedsiębiorczości w krajach rozwijających się do tej chwili nie został przeniesiony na grunt UE. Mimo że istnieje wiele inicjatyw zarówno publicznych, jak i prywatnych, które próbują promować tego rodzaju przedsięwzięcia również w Europie, wciąż brakuje podejścia holistycznego do tego zagadnienia i dlatego występuje luka na rynku w tym sektorze: wszystko wskazuje na potencjalnie duże zapotrzebowanie na mikrokredyty ze strony osób, które nie mogą uzyskać finansowania w tradycyjnym sektorze bankowym. Sukces *Europejskiej inicjatywy na rzecz rozwoju mikrokredytów* mógłby istotnie przyczynić się do osiągnięcia celów odnowionej strategii lizbońskiej na rzecz wzrostu i zatrudnienia oraz do stworzenia innowacyjnej, twórczej i dynamicznej gospodarki europejskiej. Małe przedsiębiorstwa są istotnym źródłem wzrostu, zatrudnienia, umiejętności związanych z przedsiębiorczością, innowacji i spójności w UE. Mikrokredyty mogą przyczynić się zwłaszcza do realizacji jednego z czterech priorytetów strategii lizbońskiej, a mianowicie wyzwolenia potencjału gospodarczego poprzez wsparcie integracji lub ponownej integracji społecznej i gospodarczej osób za pomocą

²² P. Ibarra, *The financial crisis and its effects on microfinance*, <http://microfinance.cgap.org>, aktualizacja: 4.05.2009.

²³ W Hondurasie, w wyniku znacznego obniżenia eksportu produktów rolnych do Stanów Zjednoczonych, wielu rolników nie było w stanie sprzedać swoich plonów i spłacić zaciągniętych kredytów. Cyt. za: S. Daley-Harris, *State of the Microcredit Summit Campaign Report 2009*, Microcredit Summit Campaign, Waszyngton 2009, s. 32.

²⁴ X. Reille, C. Kneiding, M. Martinez, *The Impact...*, s. 1.

samoatrudnienia²⁵. Mikrokredyt jest generalnie uznany za instrument finansowy, mający ogromny wpływ na przedsiębiorczość, rozwój gospodarczy i produktywną integrację społeczną, ale wykazujący jeszcze wiele luk i niedoskonałości wynikających z trudności w uzyskaniu środków na kapitał założycielski przedsiębiorstwa, w szczególności wtedy, gdy ubiegający się o kredyt jest bezrobotny, pochodzi z niedawnej imigracji, należy do mniejszości etnicznej lub mieszka w regionie konwergencji.

Wspólnotowa inicjatywa na rzecz mikrofinansowania powinna także przewidywać umocnienie dialogu społecznego i dialogu pomiędzy różnymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, a także optymalne wykorzystanie europejskich sieci wymiany dobrych praktyk, jak Europejska Sieć Mikrofinansowania, Centrum Organizacji Pożyczkowych w Europie Środkowej i Wschodniej oraz Europejska Platforma Mikrofinansowania. Instytucja finansowa osiąga korzyści skali, jeśli chodzi o koszty stałe transakcji, jak np. gromadzenia informacji, oceny lub monitorowania pożyczki. Odnosi się to w szczególności do mikrofinansowania udzielonego indywidualnym przedsiębiorcom i MSP, którym brakuje wystarczającej przejrzystości i którzy mają ograniczone możliwości przedstawienia instytucji finansowej odpowiednich informacji²⁶.

Zdaniem Komitetu, mikrokredyt w Unii Europejskiej powinien rozwiązywać problemy powstałe w wyniku nieudolności rynku w zapewnieniu przedsiębiorcom dostępu do kredytu potrzebnego do uruchomienia lub rozwoju działalności gospodarczej produkcyjnej, również w ramach polityki pomocy i współpracy na rzecz rozwoju²⁷. Na szczeblu wspólnotowym, CIP – poręczenie w ramach elementu „Mikrokredyt”, wspierane przez EFI (Europejski Fundusz Inwestycyjny), jest mechanizmem gwarancyjnym dla mikrokredytu przyznanego przez lokalne instytucje mikroprzedsiębiorcom²⁸.

Mikrokredyt stanowi dźwignię integracji społecznej i umożliwia osobom oraz przedsiębiorstwom, które są gospodarczo słabsze i wykluczone z klasycznego systemu bankowego, dostęp do środków finansowych koniecznych do tworzenia i rozwoju działalności przynoszących przychód. Na szczeblu wspólnotowym, „Small Business Act” dla Europy²⁹ – którego zadeklarowanym celem jest określenie zasad i konkretnych środków sprzyjających poprawie otoczenia europejskich

²⁵ *Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji...*

²⁶ *Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia COM (2007) 708, Dziennik Urzędowy C 077, 31/03/2009 P. 002-0028, <http://eur-lex.europa.eu>.*

²⁷ *Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju.*

²⁸ Odnosnie do definicji mikroprzedsiębiorstwa, patrz zalecenie 2003/361/W.

²⁹ Por. w tej sprawie również opinię CESE 977/2008, sprawozdawca: Claudio CAPPELLINI.

MMSP – powinien pomóc w ustaleniu i likwidacji przeszkód w uwolnieniu potencjału najmniejszych przedsiębiorstw, poprzez większe wysiłki w zakresie uproszczenia, lepszy dostęp do kredytu oraz odpowiednie zasady dotyczące energii i środowiska.

Tymczasem uznaje się odpowiedzialność sektora finansowego za bezprecedensowy kryzys, którego skutki wielokrotnie odczuwa się w Europie i na świecie. Liczne praktyki przedsiębiorstw finansowych, kompletnie niezwiązane z rzeczywistością ekonomiczną i społeczną, pogrzyżyły wiele gospodarstw domowych w ubóstwie, doprowadziły do upadłości gospodarki wielu państw.

6. EUROPEJSKI INSTRUMENT MIKROFINANSOWY PROGRESS

Prowadzenie działalności na własny rachunek jest dla osób bezrobotnych jednym ze sposobów na podjęcie pracy. Tworzenie miejsc pracy poprzez zakładanie i konsolidację nowych przedsiębiorstw odgrywa kluczową rolę dla realizacji celów strategii „Europa 2020” – znaczną liczbę nowych miejsc pracy w Unii tworzą nowo założone przedsiębiorstwa, przy czym prawie 85% tych miejsc pracy tworzą mikroprzedsiębiorstwa. Unia nie wykorzystuje jednak w pełni swojego potencjału w tym zakresie. Jedną z głównych przeszkód dla zakładania przedsiębiorstw jest brak dostępu do źródeł finansowania, w szczególności do mikrokredytów. Sytuacja ta uległa pogorszeniu w związku z kryzysem finansowym. Europejski sektor mikrofinansowy nie jest jeszcze w pełni rozwinięty. Unijne instytucje mikrofinansowe powinny tworzyć i utrzymywać odpowiednie modele finansowania, aby nastąpił jego wzrost. W związku z tym zachodzi wyraźna potrzeba wzmocnienia procesu budowania potencjału instytucjonalnego (w szczególności potencjału niebankowych instytucji mikrofinansowych) w celu pokrycia kosztów rozruchu oraz sfinansowania kredytów dla grup docelowych wysokiego ryzyka³⁰.

Progress został ustanowiony w 2010 r. decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady, w ramach działań mających ograniczyć skutki kryzysu gospodarczego w Unii Europejskiej. Celem programu jest zwiększenie dostępu do mikrofinansowania osobom, które chcą założyć firmę lub rozwinąć działalność gospodarczą, ale trudno jest im pozyskać finansowanie z innych źródeł. Według Komisji Europejskiej strumień finansowy wygenerowany mikrofirmom wspólnie przez Komisję, Grupę EBI (w tym EFI) oraz pośredników finansowych powinien osiągnąć w sumie kwotę ponad 0,5 mld euro. Progress umożliwi pośrednikom finansowym udzielenie ok. 45 tys. pożyczek. Związek Banków Polskich szacuje, że istnieje szansa na wykorzystanie nawet kilkunastu procent całego budżetu programu poprzez polskich

³⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych, Wniosek, Komisja Europejska, KOM(2011) 609 wersja ostateczna, 2011/0270 (COD) EK(2011) 1134, Bruksela, dnia 6.10.2011, s. 4.

pośredników i w efekcie wygenerowanie akcji mikrokredytowej w wysokości co najmniej 250 mln złotych. W Polsce EFI zamierza udzielać pośrednikom przede wszystkim pożyczek podporządkowanych oraz poręczeń portfelowych³¹.

Brak dostępu do kredytów jest jedną z głównych przeszkód dla zakładania przedsiębiorstw, w szczególności wśród osób najbardziej oddalonych od rynku pracy. Należy zwiększyć wysiłki w tym obszarze na poziomie krajowym i unijnym w celu rozszerzenia dostępności mikrofinansowania oraz pokrycia zapotrzebowania osób najbardziej potrzebujących, w szczególności osób bezrobotnych i znajdujących się w trudnej sytuacji społecznej, które chcą założyć lub rozwijać mikroprzedsiębiorstwo, również w ramach działalności na własny rachunek, ale nie mają dostępu do kredytów³².

Zwiększanie dostępności mikrofinansów na młodym rynku mikrofinansowym Unii wymaga zwiększenia potencjału instytucjonalnego podmiotów udzielających mikrokredytu, w szczególności niebankowych instytucji mikrofinansowych, zgodnie z komunikatem Komisji *Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów*³³. Na os mikrofinansów szacowane są wydatki w dziale wieloletnich ram finansowych w ramach: inteligentnego wzrostu gospodarczego, sprzyjającego włączeniu społecznemu, co przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Synteza szacunkowego wpływu na wydatki w osi mikrofinansów w latach 2014–2020

Przeznaczenie	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ogółem
Środki na zobowiązania (mln EUR)	24 726	25 286	25 804	26 206	26 766	27 366	28 564	184 718
Środki na płatności (mln EUR)	24 726	25 286	25 804	26 206	26 766	27 366	28 564	184 718

Źródło: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych..., s. 59.

7. REKOMENDACJE DZIAŁAŃ NA RZECZ ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI W POLSCE

Działania sprzyjające wzrostowi inwestycji przedsiębiorstw, ekspansji rynkowej oraz poprawie efektywności ich funkcjonowania przewidują ułatwienie przedsiębiorstwom dostępu do kapitału we wszystkich fazach ich rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem kapitału wysokiego ryzyka i sektora MSP, m.in. poprzez

³¹ Związek Banków Polskich, *Inauguracja unijnego programu mikrofinansowego Progress w Polsce*, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, <http://www.gu.com.pl>, aktualizacja: 20.04.2011.

³² *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych...*, s. 12.

³³ Komunikat Komisji: *Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów*, COM(2007) 708 z 13.11.2007.

ugruntowanie funkcjonowania funduszy pożyczkowych i poręczeniowych, rozwój inicjatyw wsparcia pozadotacyjnego, rozwój systemu mikrofinansowania z udziałem m.in. punktów jednego kontaktu i banków spółdzielczych, promocję alternatywnych do kredytu bankowego źródeł finansowania działalności, rozwój systemu finansowania podwyższonego ryzyka, stworzenie systemu mediacji finansowej³⁴.

Skala zaburzeń gospodarczych oraz światowy zakres ostatniego kryzysu finansowego stanowią źródło poważnych wyzwań. Działania polityki gospodarczej podejmowane w celu minimalizowania skutków kryzysu przyniosły oczekiwane rezultaty. Jednak bezprecedensowa skala zastosowanych instrumentów oraz wykorzystanie niekonwencjonalnych działań polityki gospodarczej wskazują na to, iż kryzys miał charakter przełomu w dotychczasowych praktykach. Po spowolnieniu obserwowanym w 2009 r., rok 2010 był okresem stopniowej odbudowy potencjału polskiej gospodarki. Na tle innych krajów Unii Europejskiej wyniki gospodarcze naszego kraju prezentowały się bardzo dobrze, lokując nasz kraj w gronie europejskich liderów wzrostu. Polska nie odczuła bezpośrednio skutków kryzysu, jednak światowy trend w pogorszeniu deficytu budżetu państwa przeniół się również do Polski. Należy jednak zauważyć, że skala problemu w Polsce nie jest tak znacząca jak w wielu krajach Europy³⁵.

Polskie instytucje mikrofinansowe – oparte na zasadach wzajemności finansowej i solidarności – działają na rynkach lokalnych oraz regionalnych i tym rynkom służą, ponieważ należą do społeczności lokalnych. Nikt obcy nie jest ani właścicielem, ani akcjonariuszem kas kredytowych, dlatego nie muszą one wypłacać prowizji i dywidend. Wszystkie pieniądze służą tylko członkom – współwłaścicielom kasy, co zwłaszcza w sytuacji kryzysu pokazuje na stabilność i niezależność takich instytucji jak SKOK, zarządzające tylko polskim kapitałem, które należą do ludzi będących ich członkami. SKOK nie angażuje się w rynki globalne, prowadzi ostrożną i bezpieczną politykę kredytową – liczy się działanie na korzyść grupy ludzi, a nie maksymalizacja zysku. SKOK jest w stanie lepiej dopasowywać usługi do aktualnych potrzeb i możliwości ludzi, jest też w stanie podejmować szybko decyzje ograniczające negatywne skutki kryzysu³⁶.

8. ZAKOŃCZENIE

W latach ogólnoswiatowego kryzysu gospodarczego i powolnego wzrostu, kiedy nastąpiło wyraźne ograniczenie dostępności finansowania, mikrofinansowanie okazało się nie tylko szansą dla miropredsiębiorstw na zwiększenie

³⁴ *Przedsiębiorczość w Polsce...*, s. 13.

³⁵ *Ibidem*, s. 19.

³⁶ J. Ossowski, D. Żuchowska, *Globalne problemy wymagają szerokiej dyskusji*, „Nasz Dziennik” 10–11 listopada 2011 r., <http://www.skok.pl>

aktywności i konkurencyjności, ale także obroną przed skutkami załamania koniunktury. Duże banki straciły swoje historyczne prawo do określania siebie, jako instytucji zaufania społecznego. Tymczasem rolą instytucji finansowych powinno być spełnianie idei dobra wspólnego, poprzez łączenie ludzi o różnym statusie społecznym.

Mimo dużego wpływu światowego kryzysu finansowego, sektor mikrofinansów przyczynia się bardziej niż kiedykolwiek do przygotowania zintegrowanej oferty finansowania i usług dla gospodarstw o niskich dochodach oraz dla mikro- i małych przedsiębiorstw. Zwiększenie poziomu mikrofinansów i dostępu do nich dla grup w trudnej sytuacji oraz mikrofirm, a także zwiększanie dostępu do środków finansowych dla przedsiębiorstw społecznych może przyczynić się do promowania zatrudnienia i włączenia społecznego.

Dynamiczny wzrost mikrofinansów pozostaje niezagrożony nawet w obliczu światowego kryzysu gospodarczego. Mikrofinanse są również skuteczne w kontekście podnoszenia ekonomicznego statusu zmarginalizowanych grup społecznych. Produkty mikrofinansowe mogą zmniejszyć ryzyko działalności gospodarczej osób ubogich i umożliwić założenie firm przez bezrobotnych, co ma wyjątkowe znaczenie w dobie kryzysu.

LITERATURA

- Bonyo J., *MFIs Face Collapse As Financial Crisis Bites*, <http://allafrica.com>, aktualizacja: 22.06.2009.
- Daley-Harris S., *State of the Microcredit Summit Campaign Report 2009*, Microcredit Summit Campaign, Waszyngton 2009.
- Definicje mikroprzedsiębiorcy, instytucji mikropożyczkowej oraz mikrofinansów, Międzynarodowy Rok Mikrokredytu, <http://www.unic.un.org.pl>, aktualizacja: listopad 2004 r.
- Eurofi France*, www.eurofi.net, na dzień: 10.11.2011.
- Everret S., *The Global Financial Crisis and Microfinance*, <http://www.microcapital.org>, aktualizacja: 24.01.2010.
- Funding-Structure-Report*, MIX Market, <http://www.mixmarket.org>, na dzień: 29.11.2011.
- Gardner L., *Microcredits in Ghana*, ENV 340 World Geography, <http://webpub.alleggheny.edu>, aktualizacja: 12.03.2009.
- Gonzalez A., *Lessons for Strengthening Microfinance Institutions through Financial Crises, Fluctuations in Food and Fuel Prices, and Other Major Risks*, Microfinance Information Exchange, (MIX) „MicroBanking Bulletin”, <http://papers.ssrn.com>, aktualizacja: 1.08.2011.
- Ibarra P., *The financial crisis and its effects on microfinance*, <http://microfinance.cgap.org>, aktualizacja: 4.05.2009.
- Komunikat Komisji Europejskiej KOM(2010) 2020: *Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*.
- Komunikat Komisji: *Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów*, COM(2007) 708 z 13.11.2007.
- Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu*

- Regionów Europejska inicjatywa na rzecz rozwoju mikrokredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia* COM (2007) 708, *Dziennik Urzędowy C* 077, 31/03/2009 P. 0023 - 0028, <http://eur-lex.europa.eu>.
- Ossowski J., Żuchowska D., *Globalne problemy wymagają szerokiej dyskusji*, „Nasz Dziennik” 10–11 listopada 2011 r., <http://www.skok.pl>.
- Overview on Microcredits*, <http://www.wfuna.org>, na dzień: 10.11.2011.
- Przedsiębiorczość w Polsce*, Departament Analiz i Prognoz Ministerstwa Gospodarki, Warszawa 2011.
- Reille X., Kneiding C., Martinez M., *The Impact of the Financial Crisis on Microfinance Institutions and Their Clients*, CGAP, Waszyngton 2009.
- Rozporządzenie (WE) nr 1905/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju*.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie Programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych, Wniosek*, Komisja Europejska, KOM(2011) 609 wersja ostateczna, 2011/0270 (COD) EK(2011) 1134, Bruksela, dnia 6.10.2011.
- Sprawozdanie zawierające zalecenia dla Komisji w sprawie „Europejskiej inicjatywy na rzecz rozwoju mikro kredytów dla wsparcia wzrostu gospodarczego i zatrudnienia” (2008/2122 (INI))*, Parlament Europejski, Komisja Gospodarcza i Monetarna, Sprawozdawca: Zsolt László Becsey (Inicjatywa – art. 39 Regulaminu), <http://www.europarl.europa.eu>, aktualizacja: 29.01.2009.
- Turin Round Table on the Impact of the Global Crisis on SME & Entrepreneurship Financing and Policy Responses, Issues paper*, OECD, INTESA SANAOLO, Intesa Sanpaolo, Turin 2009 (26–27 March).
- Yunus M., Jolis A., *Banker to the Poor: The Autobiography of Muhammad Yunus, Founder of Grameen Bank*, Oxford University Press, Oxford 2001.
- Yunus M., *Przedsiębiorstwo społeczne. Kapitalizm dla ludzi*, <http://www.alebank.pl>, aktualizacja: 20.11.2011.
- Związek Banków Polskich, *Inauguracja unijnego programu mikrofinansowego Progress w Polsce*, „Gazeta Ubezpieczeniowa”, <http://www.gu.com.pl>, aktualizacja: 20.04.2011.

Agnieszka Czajkowska

MICROFINANCE IN CONDITIONS OF CRISIS

This article presents the situation of microfinance in period of global crisis. At the beginning, tasks and importance of microfinance are presented. Furthermore the role of microfinance institutions were characterized, they can play financing microenterprises in crisis conditions. It has been argued that, despite difficulties of worldwide financial sector, there are indications that microfinance institutions can resist the crisis, creating the best opportunities of financing for the smallest enterprises. On the other hand, there are mentioned factors, which may have a negative influence on the microfinancing development. Besides, this paper describes some recommendations for the development of EU and Polish MFIs.